

KALENDAR

Ubijen konkvistador Pizarro

1541. U sukobu sa svojim španjolskim protivnicima, u Limi je 26. lipnja 1541. ubijen španjolski konkvistador Francisco Pizarro, otkrivač i osvajač Perua.

tavio je put preko Kordiljera u unutrašnjost zemlje. U gradu Cajamarca prijateljski ga je dočekao kralj Inka Atahualpa, ali ga Pizarro zarobi i iznudi visoku otkupninu u zlatu i srebru. Iako je Atahualpa isplatio otkupninu, Pizarro ga 29. kolovoza 1533. dade pogubiti.

Rodio se u Trujillo oko 1475. Zdržao se 1522. s Diegom de Almagrom i sa svećenikom Hernandom de Luqueom u namjeri da istraže i osvoje nove zemlje na jugu.

Iz Paname su povelili dvije ekspedicije duž pacifičke obale Južne Amerike, te se 1527. iskrcali na peruanskoj obali kod Tumbesa. Kralj Karlo V. imenovao je Francisca Pizarra za guvernera i glavno kaptana Perua.

U siječnju 1531. krenuo je Pizarro iz Paname sa trima brodovima, sto i pedeset vojnika i dvadesetak konjanika da bi osvojio Peru. Godine 1532., s pojačanjem od sto vojnika, iskrcavši se opet u Tumbesu, nas-

ožitavao je put preko Kordiljera u unutrašnjost zemlje. U gradu Cajamarca prijateljski ga je dočekao kralj Inka Atahualpa, ali ga Pizarro zarobi i iznudi visoku otkupninu u zlatu i srebru. Iako je Atahualpa isplatio otkupninu, Pizarro ga 29. kolovoza 1533. dade pogubiti.

Uz pomoć Almagra, koji mu se pridružio sa sto i pedeset vojnika, osvojio je cijeli Peru i ušao 15. studenoga 1533. u glavni grad Cuzco.

U siječnju 1535. Pizarro osnuje Limu, novi glavni grad Perua, a Almagro ode u osvajanje Čilea. Pobune se 1536. Indijanci na čelu s novim vladarom Mancom i stanuju opsjedati Cuzco. Almagro je 1537., na povratku iz Čilea, ugušio ustanak i zauzeo Cuzco, ali ga je zadržao za sebe. Došavši zbog toga u sukob s Pizarrom, on 1538. biva pobijeden i pogubljen.

Pearl Buck i sudbina žene

1892. U Hillsborou se 26. lipnja 1892. rodila američka spisateljica Pearl Sydenstricker Buck. Kći američkoga misionara u Kini, u toj je zemlji odrasla i tu je, nakon studija u Sjedinjenim Državama, radila kao nastavnica.

osobito žene u pre-revolucionarnoj Kini, ali u tome pretežno ostaje na površini folklornoga gledanja ne ulažeći u dublje analize. Dakako, pisala je i romane iz američkoga života. Poznati su »Ponosni srce«, »Drugi bogovi«, »Slika braka« i dr., u kojima se, također, najviše bavi sudbinom žene. Objavila je i nekoliko zbirki pripovijedaka s kineskom i američkom tematikom, a napisala je autobiografiju »Mojih nekoliko svjetova«.

Dobro je upoznala Kinu i njihov način života, što je došlo do izražaja u njezinim djelima o Kini, koja su je proslavila u čitavu svijetu.

U više romana, »Istok - Zapad«, »Dobra zemlja« (za koji je 1931. dobila Pulitzerovu nagradu), »Sinovi«, »Majka«, »Zmajovo sjeme« i dr., opisuje s mnogo simpatija težak život kineskoga naroda,

osobito žene u pre-revolucionarnoj Kini, ali u tome pretežno ostaje na površini folklornoga gledanja ne ulažeći u dublje analize. Dakako, pisala je i romane iz američkoga života. Poznati su »Ponosni srce«, »Drugi bogovi«, »Slika braka« i dr., u kojima se, također, najviše bavi sudbinom žene. Objavila je i nekoliko zbirki pripovijedaka s kineskom i američkom tematikom, a napisala je autobiografiju »Mojih nekoliko svjetova«.

Više je njezinih romana ekranizirano. Godine 1938. dobiva Nobelovu nagradu za književnost. Umrla je 6. ožujka 1973. u Danbyu.

NEOVISNOST POLJSKE - 1812.: Poljski Sejm, ohrabren Napoleonovim napadima na Rusiju, proglasio je 26. lipnja 1812. potpunu neovisnost zemlje, uključujući Arsavsku Kneževinu, stvorenu poslije pobjede Napoleona nad Pruskom 1807. No moćni francuski pokrovitelj nije priznao tu odluku pa je na zemljopisnoj karti i dalje figurirala Velika Kneževina Varšavska, pod upravom Francuza. Poslije Napoleona poraza, Bečki je kongres 1815. proglasio Kraljevinu Poljsku, tzv. kongresnu kraljevinu u personalnoj uniji s Rusijom.

Potpisnici iz San Francisca

1945. Povelja Ujedinjenih naroda koju su 26. lipnja 1945. u San Franciscu potpisali predstavnici

pedeset zemalja svijeta prihvaćena je na osnivačkoj skupštini Ujedinjenih naroda, koja je trajala dva mjeseca, od 25. travnja do 26. lipnja 1945. godine.

Ideja o Ujedinjenim narodima javila se još 1941., kada su državni napadnutih zemalja prvi put spomenuli potrebu uspostavljanja mehanizma kolektivne sigurnosti i očuvanja mira, savršenijega od nekadašnje Lige naroda.

Roosevelt i Churchill uskladili su opće ratne ciljeve u Atlantskoj povelji, kojoj je ubrzo pristupila dvadeset i jedna zemlja, objavivši zajedničku Deklaraciju Ujedi-

njenih naroda, a poslije su razradili ideju o svjetskoj organizaciji koja bi svojim mehanizmom i postupkom uspješno sprječavala rat i miroljubivo rješavala sporove.

Roosevelt je ispočetka zamišljao da četiri velike sile (SAD, SSSR, Velika Britanija i Kina) djeluju kao nekakav svjetski policajac.

Predstavnici četiriju vesela sastavili su projekt Povelje u komu su razradili osnovne buduće ustrojiteljske organizacije. Povelja iz San Francisca proklamirala je ciljeve Ujedinjenih naroda, među kojima su najvažniji mir i razvijanje prijateljskih odnosa na temeljima ravnopravnosti i samoopredjeljenja naroda, te načela i metode njihova ostvarivanja.

Može se i bez riječi sporazumjeti kada je u pitanju ljubav.

(Ovidije)

Priroda postavila granice promjenama

Ljudska prava koja se obraćaju najdublji i najopćenitijim ljudskim porivima, težnjama i obrascima ponašanja bit će čvršći temelj za politički poredak od ostalih. To objašnjava činjenicu zašto danas, na početku dvadeset prvog stoljeća, ima na svijetu toliko kapitalističkih liberalnih demokracija, a tako malo diktatura

opravdanja stigmatizirati te ljude. Ipak, sve dosad rečeno ne znači da nema smisla govoriti o visini tipičnoj za ljude.

Viša srednja visina

Srednjak u raspodjeli ljudske visine bit će različit od srednjaka za čimpanze ili slonove, pa će se vjerojatno razlikovati i Gaussova krivulja, odnosno stupanj varijacije. Geni igraju važnu ulogu u određivanju i srednjaka i oblika krivulja. Oni, također, uzrokuju činjenicu da su srednjaci muške i ženske visine različiti.

No način uzajamna utjecaja prirode i sredine zapravo je znatno složeniji. Srednja visina (srednjak) različita je od jedne do druge ljudske skupine ne samo kad je riječ o muškarcima i ženama, nego se razlikuju i rase i etničke skupine. Znatno dio tih razlika mogu se pripisati okolišu.

Tako su na primjer prijašnjim naraštajima Japanci bili znatno niži od Europljana, no nakon Drugoga svjetskog rata, unošenjem raznolike i bolje prehrane, visina Japancu se povećala.

Općenito se s gospodarskim razvojem i poboljšanim prehranom srednja visina ljudi povećala u cijelom svijetu.

Granice varijacija

Priroda nije ustanovila jednu jedinu srednju ljudsku visinu. Srednja visina normalno se oblikuje ovisno o prehrani, zdravlju i drugim okolišnim čimbenicima. Od srednjeg vijeka se visina znatno povećala, što je očito svakom posjetitelju muzeja kad vidi oklope srednjovjekovnih vitezova.

S druge strane, postoje granice moguće varijacije, koje su genetski postavljene: ako se nekoj populaciji oduzme dovoljan unos kalorija, ljudi će umrijeti od gladi, a neće postajati niži; isto tako, nakon određene granice, ljudi od većeg unosa kalorija postaju deblji, a ne viši.

(Nastavlja se)

Fukuyamina knjiga »Kraj čovjeka?« nedavno je objavljena u nakladi »Izvor« iz Zagreba (tel. 611 7714; izvori@izvori.com).

Francis Fukuyama 36

KRAJ ČOVJEKA?

NAŠA POSLIJELJUDSKA BUDUĆNOST

Povijest je donijela goleme promjene u ljudskim predodžbama i ponašanju – tolike da se pripadnik nekadašnjega društva lovaca-sakupljača i stanovnik današnjega informatičkog društva u mnogom pogledu čine kao pripadnici dviju različitih vrsta

pe. Ipak priroda je postavila granice samopromjenama koje su do sada bile moguće. Kako je rekao rimski pjesnik Horacije: »Prirodu možeš izbaciti vilama/ No ona se trkom uvijek vraća.« Pri susretu primitivna lovca i današnjeg ljubitelja Interneta, jedan bi drugoga ipak prepoznali kao subrata.

Ako, dakle, ljudska prava počivaju na pojmu ljudske naravi, u čemu se onda ona sastoji? Možemo li je definirati tako što ćemo uzeti u obzir sve što je do danas znanosti poznato ljudskom ponašanju? Sve dosad, nisam uvodio teoriju ljudske naravi, pa čak ni definiciju što je ona uopće.

Ljudska narav ima mnogih (većinom među stručnjacima za društvene znanosti, ali i među prirodno-znanstvenicima) koji poriču da bi se o ljudskoj naravi uopće moglo reći išta suvislo. Zbog toga ćemo u sljedećim poglavljima morati ispitati što je to ponašanje tipično za vrstu i kakvo je ono za našu vr-

stu, za ljudski rod.

»Vi hoćete živjeti u skladu s prirodom? O, plemeniti stoici, kakve su to himbene riječi! Zamislite biće kao što je priroda: rasipno preko svake mjere, isto tako nemerljivo ravnodušno; bez svake svrhe, obzira i nakane; bez milosti i pravde; plodno, a očajno i nesigurno u isto vrijeme. Zamislite samu ravnodušnost kao moć... Kako biste mogli živjeti u skladu s ravnodušnošću?« (Friedrich Nietzsche: »S onu stranu dobra i zla«)

Dosad sam nastojao dokazati kako je ispravno ljudska prava temeljiti na ljudskoj naravi, a da nisam definirao taj termin.

Zbog tijesne povezanosti ljudske naravi, vrijednosti i politike, vjerojatno ne iznenađuje kako je koncept ljudske naravi u posljednjih nekoliko stoljeća izazivao znatne dvojbe i prijezore. Većina tradicionalnog raspravljanja o toj temi kretala se oko postarata pitanja: gdje povući granicu između prirode i odgoja.

Potkraj dvadesetog stoljeća tu je raspravu zamijenila druga, jer se ravnoteža jako poremetila te je vaga pretegnula u korist odgoja. Mnogi su, dapače, čvrsto dokazivali kako je ljudsko ponašanje tako promjenljivo da je pojam ljudske naravi besmislen.

Besmislen pojam

Premda nedavni napredak u biološkim znanostima čini takvo stajalište sve manje održivo, ono ipak i dalje živi. Ekolog Paul Ehrlich tako je nedavno izrazio nadu da će ljudi odustati od govora o ljudskoj naravi, i to jednom zauvijek, jer je to besmislen pojam.

Definicija termina *ljudska narav* kojom ću se ovdje služiti je sljedeća: ljudska narav je skup uzoraka ponašanja i svojstva tipičnih za ljudsku vrstu te ih uzrokuje genetsko naslijeđe više nego okoliš.

Riječ *tipični* zahtijeva dodatno tumačenje. Taj izraz rabim u istom smislu kao i etolozi kad govore o »ponašanju tipičnom za vrstu« (na primjer, trajni parovi su tipični za

Slobodno lebđenje u savršenstvu

Kad nas je Jobova majka uhvatila ispod preokrenuta ribarskog čamca, bilo je kasno i rastali smo se s očajem koji vjerojatno samo prerano rođeno dijete doživi kad bude prisiljeno prijevremeno proptiti se od bestežinskog stanja u maternici

Ne, bili su to užiti odraslog života koji su ispraznili svoj kalež u naša pohlepana grla, dok smo istodobno posjedovali dječju sposobnost proširenja ekstaze. Naša su tijela bila treptav zabavni park, gdje je svaka sinapsa postajala dio predstave... Ne može se to objasniti. I zbio se samo jednom. Ali to je bilo dovoljno.

Kad nas je Jobova majka uhvatila ispod preokrenuta ribarskog čamca, bilo je kasno i rastali smo se s očajem koji vjerojatno samo prerano rođeno dijete doživi kad bude prisiljeno prijevremeno oprostiti se od bestežinskog stanja u maternici. Zakleli smo se jedno drugome na vječnu ljubav koja je živjela potajice na plaži i u borovoj šumi dok letni raspust nije završio. Čim sam se vratila kući nakon prvoga dana škole, nazvala sam Joba.

Javila se njegova majka hrapavim, ravnim glasom. Job se iz nepoznata razlo-

ga popeo na krov jednog autobusa i bio praktički pougljenjen nakon što se odlučio na drzak skok prema kabele visokoga napona. U trenutku kada sam čula tu užasnu vijest o Jobu, bila sam potpuno slomljena.

Ostatak moje mladosti je kao pepeo koji leti u vjetru, nemoguće ga je sklopiti u neki oblik.

Mora da sam na neki način otišla s Jobom u njegovu vječnost, to tek sada shvaćam kada se prisjećam našega kratkog ljeta. On je bio taj koji je dao ton mome budućem ljubavnom životu.

Pokušat ću otvoreno iznijeti osnovu svoga dubokog znanja o tom božanskom idealnom dečku. Pitanje je: što je to, osim moje iskrivljene seksualne perverzije, što tako očito razlikuje dječake od muškaraca, ili pobliže re-

čeno dječake od drugih dječaka?

Uzbudjenje, dragi moji. Kao kad uzbudjenje tek počinje i na putu je da se izbavi iz lanaca očaja i krene prema slobodnu lebdenju u savršenstvu. Osjećam ukus tog osjećaja slobode i pojavljuje se riječ odmor. Prva pobjedonosna minuta odmora sa svim tim dobrim obećanjima slobode, evo je. To je ono od čega pršte ti dečki između dvanaest i osamnaest godina. Obećanje slobode je ono što njihova tijela poručuju. Ali ne kvalificiraju ih sa-

mo godine. A ni izgled.

Neki mladac može biti lijep kao slika, ali mu nedostaje ta iskra. Treba imati onaj sjaj u koži, u hladnim prsima i u očima i kosi. Ti novi čisti dječaci ne smiju biti onečišćeni *after shaveom*, gelom za kosu ili nekim drugi neprirodnim izumom odraslih. Pokreti bi trebali biti pomalo kao da mu nije stalo do ničega, opuštenih nogu i neusklađeni, da, čak bi moglo proći i malo »fučka mi se« nemarnosti. Odeća i modni dodaci moraju intuitivno biti usklađeni s nepisanim pravilima uličnog stila. Da, mora tu biti osjećaja za ulicu! Lijepo počesljani stereotipi ne prolaze kod mene!

Mnogo sam razmišljala o tome što je to izdavača te neodoljive šarmere kraj kojih već dugi niz godina samo trebam udah-

nuti ili ih lagano dodirnuti u prolazu i udari me struja koja putuje od pupka prema dolje. Oni su složena mješavina buntovnika i neotesanca koji unatoč svojim frajerskim ponašanjem posjeduju dirljivu crtu bespomoćnosti.

Ima nečega bespolnoga u njima, gotovo androgogona, ali su svejedno uspaljeni poput čečeva. Nikada mi nisu potpuno jasni svi sastojci u toj jednostavnoj mješavini, ali ti elektricitetom nabijeni momčići, ti Johnniji, Joy Boys – božanski nespretnjakovići! – su utjelovljenje onog stranog elementa koji ja zovem *smash*.

Oni stvaraju vlastitu vrstu kojoj sam posvetila život da je istražim.

(Nastavlja se)

Roman Unni Drougge »Ispovijedi Helle Hell« uskoro izlazi u nakladi »Izvor« iz Zagreba (tel. 611 7714; izvori@izvori.com)

SAVJETI O ZDRAVLJU

Piše: mr. sci dr. Davor Moravek, psihijatar u Kliničkoj bolnici Sestara milosrdnica u Zagrebu

Ljubav i skrb roditelja najbolja prevencija

Roditelji trebaju poticati individualni razvoj djeteta. Ne smiju tolerirati ni jedan nagovještaj devijantna ponašanja, kakvo je, na primjer, zloraba sredstava ovisnosti (duhan, alkohol i psihoaktivne droge)

pobjede, dosada, bunt. Važna pretpostavka kvalitetna roditeljstva je prihvaćanje djeteta onakvim kakvo ono jest. Najteži, ali djelotvoran pristup je autoritativan, kada djetetu pristupa-

mo u ovom stilu: »Evo razloga zašto je to za tebe najbolje, ali ako misliš da me možeš uvjeriti u suprotno, ja ću te saslušati«.

Prevelika sloboda u odgoju neučinkovita je

kao i preveliko ograničavanje. Roditelji trebaju poticati individualni razvoj djeteta. Roditelji ne smiju tolerirati ni jedan nagovještaj devijantna ponašanja, kakvo je, na primjer, zloraba

sredstava ovisnosti (duhan, alkohol i psihoaktivne droge). Informiranost roditelja je nužna kako bi snagom argumenta, a ne samo vlastitim autoritetom mogli pomoći djetetu

u oblikovanju pravilna stava. Istraživanja društvena utjecaja edukativnih kampanja putem medija pokazale su 1998. godine da je kampanja usmjerena adolescentima koja je imala samo poruke tipa: »nemoj pušiti!, samo reci ne tome!«, »To ti šteti, nemoj tako!«, bila u pravilu ignorirana te je čak u pojedine djece izazvalo bunt, »baš ću to uzeti kada mi brane, to rađe odrasli – pa ću i ja tako«.

Uporaba duhana, al-

kohola i droge među mladima stoga je više problem nezrelih stavova. Odrasle osobe prestaju pušiti, mladi puše – što je, dakle, odraslo ponašanje?

Poznavajući rizična ponašanja i što nam dugoročno donose, koje su moguće štetne posljedice za konkretnu osobu – to je ono što roditelji mogu u svom odgojnom primjeru dati djeci i tako ih upozoriti zašto ne početi i zašto prestati.

(Nastavlja se sutrašnjem broju)